

kétségbeesését élem majd át. És a te életed? Egy perccel ezelőtt még itt volt valahol. Mi a vágyad? Hogy máshol élhessek. Hol? Más bolygón. Miért? Más bolygókon vannak olyan dolgok, amelyek ezen nincsenek. Milyenek? Nem emlékszem.

MIHÁLYI Zsuzsa fordítása

IZYDOR IDEJE*

OLGA TOKARCZUK

Mióta csak megtanult írni-olvasni, Izydort mindig lázba hozták a levelek. Cipőskatulyában gyűjtötte őket – az összeset, ami beérkezett Boskiékhoz. Hivatalos levélből volt a legtöbb, ezeket arról lehetett fölismerni, hogy Tc. vagy Et. állt a borítékon. A belsejében viszont mindenféle titokzatos rövidítést talált: „ill.”, „etc.”, „stb.”. Képeslapok is lapultak a skatulyában – a Tátra látképe fekete-fehérben, fekete-fehér tenger – minden évben egyforma szöveggel: „Forró üdvözet Krynica-ból” vagy „Szíves üdvözet a Magas-Tátrából”, vagy „Kellemes ünnepeket és boldog Újévet”. Izydor időről időre elővette egyre gyarapodó gyűjteményét, és nézte, hogyan fakul a tinta, milyen mulatságos, hogy egyre távolodnak a dátumok. Mi lett „1948 Karácsonyá”-val? „1949. december 20”-ával? „Krynica, '51 augusztusá”-val? Mit jelent az, hogy elmúltak? Elmúltak ugyanúgy, mint a tájak, melyeket menet közben magunk mögött hagyunk, mégis megvannak valahol, megmaradnak más szemek számára? Az idő inkább eltörli maga után a nyomokat, szétszórja a múltat a porban, és megsemmisíti visszavonhatatlanul?

A levelezőlapok érdeme, hogy Izydor fölfedezte a bélyegeket. Nem fért a fejébe, hogy ilyen kicsikék, finomak és sérülékenyek, mégis miniatűr világokat zárnak magukba. „Pont olyanok, mint az emberek” – gondolta, és a teáskanna gőze fölött óvatosan leázta őket a levelekről és a levelezőlapokról. Elrendezte a bélyegeket egy újságpapíron, és órákig nézte őket. Állatok voltak rajtuk és messzi tájak, nemes kövek és halak a távoli tengerekből, hajók és repülőgépek, híres emberek és

* *Részlet a szerző Prawiek i inne czasy ('Őskor és más idők') című regényéből (Varsó, 1996)*

történelmi események. Egy dolog zavarta csak Izydort – finom rajzukat elrontják a pecsét után maradt festéknyomok. Halála előtt az apja még megmutatta neki, hogyan lehet eltávolítani a festéket a bélyegről egyszerű házi módszer segítségével. Tojásfehérje kell csak hozzá és egy kis türelem. Ez volt a legfontosabb tudás, amit az apjától kapott.

Ily módon Izydor kifogástalan bélyegekből álló, jelentős gyűjtemény tulajdonosa lett. Most már ő maga is írhatott volna levelet, ha lett volna kinek. Rutára gondolt, és minden gondolat fájdalmat okozott neki. Ruta nem volt, nem tudott neki levelet írni. Ruta elhagyta őt, mint az idő, és szétszóródott a porban.

Valamikor hatvankettő körül Ukleja jóvoltából érkezett a Boski-házba egy nagyon színes német reklámújság. Izydor naphosszat nézegette, nem tudott betelni a hosszú, kimondhatatlan szavakkal. Fölkutatott a községi könyvtárban egy háború előtti német–lengyel szótárt: sokkal több német szó volt benne, mint az a raus, schnell és Hande hoch, amit a háború alatt tanult meg Prawiek minden lakosa. Aztán egy üdülővendég odaajándékozta Izydornak a kis szótárját, és Izydor megírta élete első levelét. Ezt írta németül: „Kérem, küldjenek nekem autós prospektusokat és utazási prospektusokat. Izydor Niebieski a nevem. A címem a következő.” Kiválasztott néhány bélyeget a legszebbek közül, ráragasztotta a borítékra, és elballagott Jeszktólébe, a postára. Csillogó fekete köpenyt viselő tisztviselő vette át a levelet, megnézte a bélyegeket, és berakta egy kis rekeszbe.

– Rendben. Köszönöm – mondta. Izydor egyik lábáról a másikra állt, és ott maradt az ablak előtt továbbra is.

– Nem fog elveszni? Nem tűnik el valahol?

– Ha nem vagy biztos benne, add föl ajánlva. De az drágább.

Izydor ráragasztott még néhány bélyeget, és hosszasan töltögette a blankettát. A tisztviselő adott egy számot a levélnek.

Eltelt egy-két hét, és Izydor kapott egy géppel címzett, vastag, fehér borítékot. Egész más, idegen bélyegek voltak rajta, nem ilyenekhez szokott a szeme. A belsejében a Mercedes–Benz cég autóreklámjai voltak, és prospektusok különféle utazási irodáktól.

Izydor még soha életében nem érezte magát ilyen fontosnak. Megint Rutára gondolt, amikor este újból végignézte a prospektusait.

A Mercedes–Benz és a német utazási irodák annyi önbizalmat öntöttek Izydorba, hogy attól fogva több ajánlott levelet is elküldött minden

hónapban. Megkérte Adelnét és Anteket is, akik internátusban tanultak valahol Kielce mellett, hogy hozzanak el neki minden régi bélyeget. Eltűntette a pecsétet, aztán ráragasztotta őket a saját leveleire. Néha potom pénzért el tudott adni valakinek egy-egy prospektust. Állandóan újabb prospektusokat és újabb címeket kapott. Most idegenforgalmi cégekkel lépett kapcsolatba: németekkel, svájciakkal, belgákkal és franciákkal. Színes fotókat kapott a Cote d'Azurról, borús breton tájakat és az Alpok kristályos látképét. Éjszakákon át nézegette őket elragadtatva, pedig tudta, hogy számára csak a sima, festékszagú papíron léteznek. Megmutatta őket Misiának és Misia gyerekeinek. Misia annyit mondott:

– Milyen szépek.

Aztán történt valami, ami apróság volt ugyan, de megváltoztatta Izydor életét.

Elveszett egy levél. Ajánlott levél volt, egy fényképezőgépet gyártó hamburgi cégnek küldte Izydor. Prospektusokat kért, természetesen. Ez a cég mindig válaszolt neki, most viszont nem kapott semmiféle választ. Izydor egész éjjel azon gondolkodott, hogyan tűnhet el egy ajánlott levél, amikor feladóvevényt kell kitölteni hozzá, és számot is adnak neki. Ez még nem garancia arra, hogy a levél elpusztíthatatlan? Lehet, hogy elakadt az országban? Vagy elveszítette a részeg kézbesítő? Az is lehet, hogy árvíz volt, vagy kisiklott a postavonat?

Másnap reggel Izydor elment a postára. A fekete köpenyes tisztviselő azt javasolta, hogy reklamáljon. Ráírta a cég nevét az úrlapra és a két indigós másolatra, a „feladó” rubrikába pedig a saját adatait. Hazament, de semmi másra nem tudott gondolni. Ha levelek vesznek el a postán, akkor ez nem az a posta, amelyre csodálattal nézett föl. Nem az a titokzatos, nagy hatalmú szervezet, amelynek emberei vannak a földgolyó minden pontján, nem az a Posta – ami hatalom, minden bélyeg anyja, királynője minden sötétkék kézbesítőnek a világon, sok millió levél oltalmazója, a Szavak Birtokosa.

Két hónappal később, amikor lassan kezdtek behagedni Izydor lelki sebei, amelyeket a posta ejtett rajta, érkezett egy hivatalos levél, amelyben a Lengyel Posta elnézést kért Niebieski Izydor állampolgártól, amiért nem sikerült megtalálniuk az elveszett levelet. Egyidejűleg a német fotografiai cég kijelentette, hogy nem kapott ajánlott levelet Niebieski Izydor állampolgártól, és ezért mindkét ország postája vállalja a felelősséget az elveszett levélért, és javasolja a károsult Niebieski

Izydor állampolgár kártalanítását kétszáz zloty erejéig. Egyidejűleg a Lengyel Posta elnézést kért az okozott kellemetlenségért.

Ily módon Izydor jelentős összeg birtokosa lett. Száz zlotyt mindjárt odaadott Misiának, a maradékból vett egy bélyegalbumot és néhány ív bélyeget az ajánlott levelekre.

Ettől kezdve, ha nem kapott választ egy levélre, elment a postára, és reklamációt nyújtott be. Ha előkerült a levél, fizetnie kellett 1 zloty 50 groszy reklamációs illetéket. Nem volt nagy összeg. Viszont mindig kiderült, hogy a tucatszám küldözgetett levelekből elveszett valamelyik, vagy elfelejtették kézbesíteni, vagy a külföldi címzett elfelejtette, hogy megkapta, és a nyomtatványokra, amelyeket a posta küldött neki, megletten ezt válaszolta: non, nein, no.

Izydor rendszeresen kapott pénzt. Teljes jogú tag lett a családban. El tudta tartani magát.

*

Egy alkalommal, amikor Izydor megérkezett a postára egy köteg levéllel, a csillogó köpenyes tisztviselőnő odahajolt az ablakhoz, és azt mondta:

– A hivatalvezető nagyon elégedett veled. Azt mondta, te vagy a legjobb ügyfelünk.

Izydor, kezében a tintaceruzával, megmerevedett a reklamációs nyomtatvány fölött.

– Hogyhogy? Hiszen én kárt okozok a postának. De betartok minden törvényt, nem csinálok semmi rosszat . . .

– Ó, Izydor, nem értesz te semmit. – Az asszony nagy robajjal odahúzta a székét, és félig kidugta a fejét az ablakon. – A posta keres rajtad. Ezért örül a hivatalvezető, hogy pont a mi postánk talált egy ilyen embert, mint te. Tudod, az államközi szerződések szerint minden elveszett nemzetközi levélért mindkét ország postája fele-fele arányban fizet. Mi zlotyban fizetünk neked, ők pedig márkában. Mi az állami árfolyam szerint számítjuk át neked a márkát, mindent az előírások szerint. Mi is keresünk rajta, és te is. Tulajdonképpen nem vesz ezzel senki. Na, nem is örülsz?

Izydor meggyőződés nélkül bólintott.

– Örülök.

A tisztviselőnő visszahúzódott az ablaktól. Elvette Izydortól a reklamációs nyomtatványt, és gépiesen bélyegezni kezdte.

Amikor Izydor hazatért, fekete autó állt a ház előtt. Misia már az ajtóban várta. Az arca szürke volt és mozdulatlan. Izydor azonnal tudta, hogy valami borzasztó dolog történt.

– Téged keresnek az urak – mondta Misia üresen kongó hangon.

A szobában két férfi ült az asztalnál, világos színű porköpenyt és kalapot viseltek. A levelekről kérdezősködtek.

– Kiknek írsz leveleket? – kérdezte az egyik, és cigarettára gyújtott.

– Hát, utazási irodáknak . . .

– Ennek kémkedésszaga van.

– De mi után kémkednék én? Hála istennek, uram, tudja, amikor megláttam az autót, azt hittem, hogy a gyerekekkel történt valami . . .

A két férfi összenézett, majd a cigarettázó ellenséges pillantást vetett Izydorra.

– Minek neked az a sok színes papír? – kérdezte váratlanul a másik.

– Érdekel a világ.

– Érdekel a világ . . . Miért érdekel? Tudod, mit kapsz, ha kémkedsz?

A férfi tett egy gyors mozdulatot a nyakánál.

– Elvágják a nyakamat? – kérdezte Izydor rémülten.

– Miért nem dolgozol? Miből élsz? Mivel foglalkozol?

Izydor érezte, hogy nyirkos a tenyere, és hebegni kezdett.

– Kolostorba akartam vonulni, de nem fogadtak be. Segítek a nővéremnek és a sógoromnak. Fát vágok, vigyázok a gyerekekre. Kapok talán valami nyugdíjat . . .

– Sárga papírok – morogta a cigarettázó. – Hova küldöd a leveleket? A Szabad Európának?

– Csak autógyáraknak és utazási irodáknak . . .

– Ismered Ukleja feleségét? Mi volt köztetek?

Eltelt egy pillanat, mire Izydor megértette, hogy Rutára gondolnak.

– Mondhatni – minden és semmi.

– Csak semmi filozófia.

– Egy napon születünk, és feleségül akartam venni . . . de elment.

– Tudod, hol van most?

– Nem. Maga tudja? – kérdezte Izydor reménykedve.

– Semmi közöd hozzá. Itt én kérdezek.

– Uraim, én ártatlan vagyok. A Lengyel Posta meg van elégedve velem. Ők mondták.

A két alak fölállt, és a kijárat felé indult. Az egyik még visszafordult, és azt mondta:

– Ne felejtsd el, hogy ellenőrzés alatt állsz.

Pár nappal később Izydor kapott egy gyűrött és mocskos levelet olyan külföldi bélyegekkal, amilyeneket nem látott még soha. Ösztönösen megnézte a feladót, és azt olvasta: Amanita Muscaria.

Furcsán ismerősnek találta ezeket a szavakat. „Biztos valami német cég” – gondolta.

De a levél Rutától érkezett. Egyből rájött, amikor meglátta a suta, gyermekes írást. „Drága Izek – írta –, nagyon messze vagyok tőled, Brazíliában. Néha nem tudok aludni. Annyira vágyom vissza Hozzád. Máskor nem gondolok Rád egyáltalán. Sok dolgom van itt. Egy hatalmas városban lakom, ami tele van különféle színű emberekkel. Egészséges vagy? Remélem, hogy a mamám is egészséges. Nagyon hiányzik, de tudom, hogy nem tudna itt élni. Mindenem megvan, amit akartam. Ne üdvözlj senkit, még a mamát se. Felejtsenek el minél hamarabb. Amanita Muscaria.”

Izydor nem aludt reggelig. Csak feküdt, és bámulta a mennyezetet. Képek és illatok rémlettek föl előtte abból az időből, amikor Ruta még a közelében volt. Emlékezett minden szóra, minden mozdulatra. Egyenként rekonstruálta őket. Amikor a napsugarak elérték a keletre néző tetőablakot, Izydor szeméből hullottak a könnyek. Aztán leült, és keresni kezdte a címet: a borítékon, a levélen, még a bélyeg alatt és a kusza ábrán is. De nem találta meg.

– Elmegyek hozzá. Összegyűjtöm a pénzt, és elutazom Brazíliába – mondta magában hangosan.

Aztán megvalósította azt az ötletet, amit a Biztonsági Szolgálat titkosrendőrei sugalltak neki akaratlanul. Ezt írta egy füzetlapra: „Kérem, küldjenek prospektusokat. Üdvözlettel: Izydor Niebieski.” A borítékra ráírta a címet: „Szabad Európa Rádió. München. Németország.”

A postán elsápadt a tisztviselő, amikor meglátta a címzést. Szó nélkül nyújtotta az ajánlott levél blankettát.

– És kérek mindjárt egy reklamációs nyomtatványt is – mondta Izydor.

Rendkívül egyszerű volt a dolog. Izydor minden hónapban elküldött egy ilyen levelet. Nyilvánvaló volt, hogy nemhogy a címzetthez nem jut el, de nem lépi át a járás határát sem. Minden hónapban megkapta a kártérítést a leveléért. A végén már csak egy üres lapot tett a borítékba.

Nem volt értelme prospektusokat kérni. Ez extra kereset volt, Izydor egy UNRRA-teásdobozba rakta a pénzt. A Brazíliába szóló jegyre.

Következő tavasszal a porköpenyes titkosrendőrök Taszówba hurcolták Izydort. Lámpával világítottak a szemébe.

– A kódot – mondta az egyik.

– Milyen „kódot”? – kérdezte Izydor.

A másik nyitott tenyérrel csapott az arcába.

– Add meg a kódot. Hogyan kódolod az adatokat?

– Milyen adatokat? – kérdezte Izydor.

Megint kapott egyet a képébe, ezúttal nagyobb. Érezte, hogy véres az ajka.

– Minden létező módszerrel ellenőriztünk minden szót, minden négyzetcentimétert a leveleken és a borítékon. Rétegeire szedtük a papírt. Ellenőriztük a bélyegeket. Tízszerezére nagyítottuk mindegyiket. Mikroszkóp alatt vizsgáltuk a fogazatot és a ragasztó összetételét. Elemeztünk minden kis betűt, minden vesszőt és pontot . . .

– Nem találtunk semmit – mondta a másik, aki ütötte.

– Nincs ott semmiféle kód – mondta halkán Izydor, és zsebkendőjével letörölte a vért az orra alól.

A két férfi elmosolyodott.

– Na jó – kezdte az egyik. – Egyezzünk meg, kezdjük előlről az egészet. Nem csinálunk veled semmit. Azt írjuk a jegyzőkönyvbe, hogy nem vagy teljesen normális. Úgyis mindenki ilyennek tart. Hazaengedünk. Te meg cserébe elmondod, mi ez az egész. Hol követtük el a hibát?

– Nincs ott semmi.

A másik idegesebb volt. Odatolta a képét egész közel Izydor arcához. Cigarettabűzt árasztott.

– Ide hallgass, nagyokos. Huszonhat levelet küldtél a Szabad Európának. A legtöbb levélben üres lapok voltak. Játszottál a tűzzel. Hát most megégetted magad.

– Mondd csak el, hogyan kódoltad. És kész. Mehetsz haza.

Izydor sóhajtott.

– Látom, milyen fontos maguknak, de tényleg nem tudok segíteni. Nem volt semmiféle kód. Üres lapok voltak. Semmi más.

Ekkor a második titkosrendőr fölugrott a székről, és ököllel Izydor arcába vágott. Izydor lecsúszott a székről, és elveszítette az eszméletét.

– Ez bolond – mondta az első.

– Ne felejtse el, pajtikám, hogy nem lesz nyugtod tőlünk – sziszegte a második az öklét masszírozva.

Izydort negyvennyolc órára vették őrizetbe. Aztán jött érte egy őr, és szó nélkül kitérte előtte a kaput.

Izydor egész héten nem hagyta el a padlásszobáját. Megszámolta a pénzét a dobozban, és megállapította, hogy egész kis vagyona van. Csak azt nem tudta, mennyibe kerülhet a jegy Brazíliába.

– Vége a levelezgetésnek – mondta Misiának, amikor lement a konyhába. Az asszony rámosolygott, és megkönnyebbülten fölsóhajtott.

· MIHÁLYI Zsuzsa fordítása

HODASZEVIC S

Z B I G N I E W H E R B E R T

Ismerősöm a verselő szlávok antológiájában
 (a versére nem emlékszem csak valami nedvesre benne)
 annak idején hírnévre is szert tett e célból ügyesen sürgött-forgott
 ez rendjén is volna de azért elmondanám micsoda entelekheia
 munkált benne egy hibrid jól összerázva minden
 test és lélek marxista katolikus ördög és angyal
 kutya macska a tetejébe félorosz féllengyel

Művészetének alfája és ómegája a csodálkozás
 hogy a csillagok alatt megszületett és élni kezdett Hodaszevic
 kínosabbak másfajta rácsodálkozásai
 a közösségre azonosságra gyökerekre
 maga se tudta ki is ő – Hodaszevic
 egész életében szilaj hullámok közt alva
 ringott-ringott a világban mint az alga